

SOMN, VISE ȘI TĂMĂDUIRI NOCTURNE

De la neuropsihologie
la sfinții doctori fără-de-arginți

Cezar-Ivan COLIȚĂ

SOMN, VISE ȘI TĂMĂDUIRI NOCTURNE

De la neuropsihologie
la sfinții doctori fără-de-arginți

Editura *Cuvântul Vieții*
București • 2025

Redactor: Ionuț VIȘAN

Layout: Daniela Gabriela PASCU

Copertă: Pr. Radu-Victor HAGIU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
COLIȚĂ, CEZAR-IVAN

Somn, vise și tămăduiri nocturne: de la
neuropsihologie la sfinții doctori fără-de-arginți /
Cezar-Ivan Coliță. - București: Cuvântul vieții, 2025
ISBN 978-606-9698-95-2

2

Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate Editurii *Cuvântul Vieții*. Orice reproducere, totală sau parțială, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform *Legii drepturilor de autor*.

© 2025 Editura *Cuvântul Vieții*

Intrarea Miron Cristea, nr. 9, Sector 4, București

+40729 80 30 30

editura@arhiepiscopiabucurestilor.ro

Mulțumiri

Cartea de față este la origine o teză de doctorat susținută în anul 2023 la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București. Deși procesul alcătuirii volumului nu a fost ușor, Dumnezeu mi-a scos în cale oamenii potriviți care m-au ajutat să ajung la rezultatul dorit. În primul rând, doresc să mulțumesc profesorului meu coordonator, pr. prof. univ. dr. Emanoil Băbuș (Facultatea de Teologie Ortodoxă *Justinian Patriarhul* a Universității București), pentru continua încurajare și orientare privind subiectul cercetării de față. Sprijinul moral și academic oferit în urma numeroaselor și plăcutelor discuții cu părintele profesor purtate de-a lungul celor trei ani de studiu m-au făcut încrezător și consecvent în a lucra cu entuziasm la acest volum. Totodată, țin să mulțumesc membrilor comisiei de îndrumare, pr. prof. univ. dr. Constantin Pătuleanu, pr. prof. univ. dr. Ioan Moldoveanu și pr. prof. univ. dr. Mihail-Simion Săsăujan (Facultatea de Teologie Ortodoxă *Justinian Patriarhul* din București) pentru sprijinul acordat pe parcursul cercetării doctorale, respectiv membrilor referenți, pr. prof. univ. dr. Gabriel Gârdan (Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca) și pr. prof. univ. dr. Nicolae Chifăr (Facultatea de Teologie Ortodoxă din Sibiu), care s-au ocupat de evaluarea lucrării în vederea obținerii titlului de doctor în teologie. Adresez mulțumiri domnului conf. univ. dr. Adrian Nicolae Lemeni pentru aprobarea schimbării tezei inițiale de doctorat, dar și a întregului plan de pregătire individuală în calitate de director al Școlii Doctorale *Dumitru Stăniloae* din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă *Justinian Patriarhul*, București. Sunt recunoscător cadrelor universitare de la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității *1 Decembrie 1918* din Alba-Iulia, în special pr. prof. univ. dr. Jan Nicolae, pr. prof. univ. dr. Adrian Vanca și domnului asist. univ. dr. Alexandru Agignoaei, pentru aprecierile și încurajarea de a merge mai departe cu cercetarea în domeniul viselor taumaturgice din istoria Bisericii. De asemenea, îi amintesc pe domnul lect. dr. Ioan-Augustin Guriță (Facultatea de Istorie a Universității *Alexandru Ioan Cuza* din Iași) și pe istoricul Mark Beumer (Universitatea Carolină din Praga) pentru izvoarele istorice, sursele academice și informațiile prețioase oferite pe tema incubației creștine. Datorez mulțumiri și pr. Bogdan Tătaru-Cazaban pentru sugestiile de idei și surse bibliografice pe tema onirotologiei augustiniene.

Totodată, le sunt recunoscător pentru orientarea și sprijinul academic în domeniul psihologiei domnilor prof. univ. dr. Dragoș Iliescu (Facultatea de Psihologie a Universității București) și lect. dr. Bogdan Oprea (Facultatea de Psihologie a Universității București). Domnilor prof. univ. dr. Leon Zăgrean (UMF *Carol Davila* din București), prof. univ. dr. Aurel Popa-Wagner (UMF Craiova și Universitatea din Rostock) și prof. univ. dr. Octavian Buda (UMF *Carol Davila* din București) le mulțumesc pentru îndrumarea în domeniul neuroștiințific. Mulțumesc părinților slujitori de la parohia *Sfânta Vineri* – din București, pr. Michael Tița, pr. Valentin Fotescu și pr. Ciprian Mateș, pentru contribuția lor esențială la dezvoltarea mea duhovnicească cu mult timp înainte de începerea studiilor la Facultatea de Teologie Ortodoxă, precum și pentru sprijinul constant acordat în parcursul academic din domeniul teologic până la cel mai înalt nivel.

Un ajutor duhovnicesc primit pe parcursul alcătuirii cărții l-am primit și din partea pr. Marian Mihai, slujitor al paraclisului din cadrul Institutului *C.I. Parhon*, București. Convorbirile purtate cu acest deosebit preot de caritate m-au făcut să aflu despre foarte multe minuni și vindecări contemporane din partea unui nou doctor fără-de-arginți, Sfântul Luca al Crimeii, ale cărui moaște se află în paraclisul amintit mai sus. Având în minte numeroasele minuni ale acestui sfânt, care vine grabnic în ajutorul celor care i se roagă cu credință, am putut să mă raportez mai ușor la caracterul real al miracolelor săvârșite odinioară de sfinții taumaturgi, care ar putea fi privite de sceptici ca simple legende. Sunt recunoscător pr. Cristian Trandafir, slujitor la parohia Sf. Vasile cel Mare de pe Calea Victoriei, pentru susținerea morală, care m-a ajutat să finalizez la timp procesul, deloc ușor, de revizuire și completare a tezei mele de doctorat. Amintesc și de ajutorul primit de-a lungul timpului din partea domnului Bogdan Cuza privitor la edificarea mea culturală presărată cu mărgăritare de spiritualitate, care și-a lăsat amprenta asupra modului meu de abordare în cartea de față. Mulțumesc editurii *Cuvântul Vieții*, care s-a ocupat cu atenție de îngrijirea și publicarea acestei lucrări.

Adresez, totodată, mulțumiri membrilor familiei mele: soției mele, Irina-Maria Coliță, și părinților mei, Daniela și Eugen Coliță, pentru susținerea morală deosebită, fără de care nu aș fi putut duce la bun sfârșit cercetarea de față. Închei prin a mărturisi că această carte nu s-ar fi putut scrie fără ajutorul primit de la Dumnezeu și de la sfinții despre care am vorbit pe parcursul cercetării. Consider că inspirația și motivația de a alcătui volumul de față sunt roadele tainicului suport din partea lor, manifestat în viața mea.

Cuvânt introductiv

În prezentul volum, apărut în condiții grafice deosebite la Editura *Cuvântul Vieții* a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, domnul Cezar-Ivan Coliță surprinde și analizează rolul viselor în vindecare cu multe exemplificări în creștinismul bizantin: secolele V-X. Alegerea unui asemenea subiect de actualitate, dar și în *Anul comemorativ al tuturor Sfinților tămăduitori fără de arginți*, a avut la bază câteva motive: minunea și sporirea credinței; credința, condiție pentru manifestarea minunilor; mărturii despre sfințele moaște ca mijloace de săvârșire a minunilor; natura extrem de complexă și variată a viselor; importanța pelerinajelor pentru zidirea sufletească; viața sănătoasă și somnul de calitate; distingerea viselor firești de cele duhovnicești.

Lucrarea ne descoperă dintr-o perspectivă interdisciplinară fenomenul incubației și al visului tămăduitor în Antichitatea târzie creștină și în Bizanțul medieval, principalele surse ale cercetării fiind reprezentate de antologiile cu minuni săvârșite de Sfinții Mucenici Cosma și Damian, Sfinții Mucenici Chir și Ioan, Sfântul Mucenic Artemie, Sfânta Muceniță Tecla, Sfântul Mare Mucenic Dimitrie, Sfântul Arhanghel Mihail, Sfântul Mucenic Terapont, Sfântul Mucenic Dometie Persul, Sfântul Arhidiacon Ștefan și Sfântul Proroc Isaia. Consultând o foarte bogată bibliografie și analizând pertinent sursele, autorul a realizat o lucrare valoroasă, de mare interes pentru omul contemporan, cu o structură coerentă, bine articulată, dovedind o excelentă cunoaștere a subiectului. Domnul Cezar-Ivan Coliță demonstrează aptitudini de cercetător pasionat, perseverență și maturitate, capacitate de analiză și de reflecție personală. Textul este redactat într-un stil elegant, cu multă preocupare pentru corectitudine, precizie și claritate.

Trebuie menționat faptul că această lucrare constituie forma adăugită și revizuită a tezei de doctorat, susținută în ședință publică în data

de 18 decembrie 2023, în urma căreia i s-a acordat domnului Coliță doctoratul în teologie. Domnia sa este licențiat al Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” și absolvent al programului de masterat „Istorie și tradiție creștină”. De asemenea, este licențiat al Facultății de Științe Politice din cadrul Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative și doctorand al Universității de Medicină și Farmacie „Carol Davila”. Domnul Coliță mai este autorul unei monografii despre cultul închinat Arhanghelului Mihail în secolele IV-X (*Arhanghelul Mihail și istoria aparițiilor sale călăuzitoare*), apărut în anul 2021 la Editura Herald, dar și al mai multor studii despre anghelofanii și vise taumaturgice în istoria Bisericii.

Parcurgând paginile acestei cărți, ne vom da seama că autorul a încercat și a reușit să ne familiarizeze cu complexitatea alegerii unei astfel de teme. Subliniem aici analiza pertinentă a surselor utilizate în abordarea temei, demersul fiind unul destul de dificil pentru că nu avem o simplă enumerare, ci referințele sunt studiate prin prisma mai multor întrebări, precum „unde, când, de către cine, cine au fost beneficiarii?”, „cum putem explica anumite situații excepționale?”, toate având ca principal scop visul transformat din binefăcător în vindecător. Este amintită și importanța celor trei aspecte: somnul, visele, ritualul incubației din creștinismul bizantin cu o frază finală ce merită reținută: „Să dormim responsabil și la vreme potrivită pentru a fi pregătiți de o nouă zi”. Cu alte cuvinte, un program de somn adecvat reprezintă unul dintre cele mai bune puncte de plecare când decidem să trăim o viață sănătoasă. Somnul este însoțit și de vise, de aceea vom afla din lectura atentă a cărții de față modul în care acestea erau percepute în epocă, rolul lor în spiritualitate, religie și societate, precum și impactul pe care îl aveau asupra vieții cotidiene.

Cartea oferă totodată o privire detaliată asupra diferitelor tipuri de vise, inclusiv cele considerate profetice și taumaturgice, care influențau deciziile și credințele oamenilor din Bizanț. Lucrarea este valoroasă nu doar pentru cei interesați de Istoria Bizanțului, ci și pentru cei care studiază psihologia visului și influența culturală a acestuia de-a lungul istoriei.

Pr. prof. univ. dr. Emanoil BĂBUȘ

Reflecții asupra lucrării

O carte dedicată viselor, presupune obligația autorului de a se inspira din surse pe cât de îndepărtate, pe atât de diferite și universal confirmate din punct de vedere creștinesc, științific, istoric, cultural și tradițional. Autorul Cezar-Ivan Coliță certifică și întrunește prin prezenta lucrare toate dintre elementele sus-menționate, adăugând o notă meritorie de originalitate și competență, făcută într-o manieră multidisciplinară, menită să îmbine informații prețioase venite cu precădere din domeniile teologice, neuropsihologice sau medicale, recurgând și la aspectele istorice legate de tradițiile onirice ale noastre și ale altor culturi și civilizații universale.

Dar, după cum spunea însuși Montesquieu, „nu trebuie întotdeauna să epuizăm într-atât o temă, încât să nu-i lăsăm cititorului nimic de făcut. Nu e vorba de a-l face să citească, ci să gândească”. Sau citându-l în completare pe Constantin Noica, „gândul e un fel de inconștient al ideii, ceva ce stă înaintea ei: e gândul de dindărăt, gândul de fiecare zi, gând al gândirii, dar și al pregândirii”, care ne aduce aminte de învățătura din Pancatranta, cum că „ceea ce dorește, vede sau săvârșește muritorul ziua, aceea o spune sau o face în somn, fiindcă îl preocupă”.

Autorul tinde parcă să ne sugereze prin abstract, ca diminețile când ne trezim din somn, să ne deșteptăm cu ochii lui Hristos în inima noastră, cu ochii cei de dinăuntru ai minții, ca să nu uităm cumva cu ce ochi vedem și cu a cui minte gândim. Tot el intervine explicit, spunând că „pentru toate acestea este nevoie de o condiție general valabilă amințită în fiecare Sfântă Liturghie: *sus să avem inimile!*”.

Credința în vise și în divinația onirică, puternic infiltrată în convingerea seculară populară, este explicată prin capacitatea sa tămăduitoare, arta de a fi lămuriti asupra îndoielilor cu care ne confruntăm, obținerea unor informații premonitorii, uneori salvatoare, dar și prin apropierea de

cei plecați în lumea de dincolo. Sau, după cum rezultă din tezele filosofice ale stoicilor și teoriei continuității ciceroniene, în timpul somnului sufletul călătorește epistemologic, în lumea gândirii sale, de unde își procură informații asupra întâmplărilor din imediata perspectivă.

Sunt captivante incursiunile istorico-geografice europene realizate de Cezar-Ivan Coliță în descrierile ritualurilor incubației creștine din secolul al XX-lea, cu precădere ale celor din sudul Italiei, Austriei, din orașul Mariazell, ce aduna 2.000.000 de pelerini anual, a bisericii Maicii Domnului din Lourdes, ridicată în anul 1858 urmare vedeniilor marianice ale călugăriței Bernadette Soubirous, în jurul căreia se perindă 6 milioane de pelerini anual, a Catedralei Maicii Domnului Panagia Megalochari din Insula Tinos, Grecia, care adună la rândul ei un număr de 200.000 de pelerini anual, și nu în ultimul rând al Mănăstirii Derwent din județul Constanța, privitoare la ridicarea din pământ din timpuri imemorabile a patru cruci, din care astăzi se mai păstrează doar două, făcătoare de minuni, una situată în incinta paraclisului bisericii, unde oamenii își află tămăduirea de afecțiunile și bolile avute, iar alta situată în afara paraclisului, menită să vindece animalele bolnave aduse acolo de credincioși.

Observăm cum, credințele ancestrale onirice românești se regăsesc din punct de vedere spiritual și sufletesc, atât la civilizațiile preistorice, cât și la civilizațiile moderne, pornind de la tradiția geto-dacilor, păstrată și moștenită până în zilele de astăzi. De altfel, conform antropologului britanic Edward Tylor, practicile onirice au fost evocate în primele ritualuri religioase. Prin intermediul viselor se realiza astfel modalitatea de comunicare cu zeii, visul devenind astfel parte integrantă din mitologia marilor religii și a prevestirii viitorului.

Dar, după cum remarcă însuși autorul acestui volum, „este de preferat să fim în general rezervați cu privire la premonițiile onirice. Conform Părinților bisericești, există bineînțelese vise duhovnicești și vise premonitorii. Ele sunt totuși o raritate și se manifestă doar în viața oamenilor smeriți, care și-au curățit în mod desăvârșit imaginația de simțuațitățile pervertite, care au mereu cugetul luminat de Dumnezeu, care s-au lepădat de interesele și atracțiile lumești și care au permanent în somn mintea aprinsă de harul rugăciunii neîncetate. În general, Părinții Bisericii au categorisit visele în funcție de originea lor tripartită, și anume

„vise venite de la Dumnezeu, de la diavoli sau născute de propria noastră imaginație”. De aici, autorul ne supune atenției întrebarea fundamentală, dacă și în ce măsură să credem sau nu în caracterul premonitoriu al viselor, care conform istoriei Bisericii, au condus la tămăduiri miraculoase sau care au întrezărit petrecerea unor evenimente viitoare, inclusiv privitor la revelarea unor taine divine. Conform lui Cezar-Ivan Coliță, „incertitudinea respectivă se bazează pe faptul că un vis aparent mistic poate să aibă și alte obârșii decât cele dumnezeiești. Printre acestea includem imaginația bogată manifestată în timpul somnului sau o influență nefastă a demonilor, care apar deghizați ca îngeri de lumină”.

Privind însă din aceeași perspectivă, tot autorul ne spune că „tipologia visului revelat apare și în Sfânta Scriptură. Astfel, Iacob are parte de o viziune în care îngerii lui Dumnezeu urcă și coboară pe o scară aflată între cer și pământ (*Facere* 28, 10-22). Iosif, fiul lui Iacob, este un ilustru tâlcuitor de vise, iar pe baza interpretării corecte a acestora, el reușește să salveze țara Egiptului de la o perioadă de foamete îndelungată (*Facere* 41). Regele Solomon primește înțelepciune în urma unei întrevederi onirice cu Dumnezeu petrecută noaptea la Ghibeon (*3 Regi* 3)”. Astfel, „ținând cont de visele providențiale prezente în Biblie – subliniază autorul –, tradiția creștină a considerat că revelația sau premoniția poate avea loc și în vis”.

O altă temă importantă dezbătută de Cezar-Ivan Coliță în lucrarea de față este legată și de miracolul vindecării, trecut prin prisma incubației, a onirotologiei biblice și păgâne. Astfel, ni se explică faptul că tămăduirile spontane, ca rod al interacțiunii bolnavilor cu semnele sau aparițiile onirice ale unor misiți cerești, sunt privite prin prisma intervenției sfinților umani sau îngerești, care au contribuit la producerea acestor vindecări. Acest fapt conferă caracterul credibil creștinesc al miracolelor, care se deosebesc de somnul ritualic păgân provenit cu precădere din politeismul greco-roman, supus intervențiilor personajelor desprinse din legendele mitologice.

Cartea scrisă de Cezar-Ivan Coliță într-o manieră pe cât de științifică, pe atât de atractivă cititorilor, se lecturează aproape pe nerăsuflăte. Tinde să ne amintească de descinderile dostoevskiene, pentru care „visul devine o cale privilegiată de a dezlega enigmele inconștientului”, acesta nefiind ca la Freud doar o formă de îndeplinire a dorințelor, ci

mai degrabă o metodă imanentă de deoalare a intențiilor, proiectelor, maladiilor și suferințelor sufletești sau trupești. Sau, după cum ar spune J. M. Lacan, visul devine un limbaj al inconștientului-conștient, ce poate depăși barierele și experiența vieții individului, oferind imagini și soluții venite din lumea cea de dincolo.

Recomand spre lectură cu deosebită plăcere și bucurie această carte, scrisă de un autor care, în ciuda tinereții sale, surprinde prin maturitatea sa în gândire, printr-o acribie, vocație și erudiție de excepție.

Dr. dr. h. C.
Bogdan CUZA

INTRODUCERE

Motivația personală privind alegerea temei¹

Alegerea subiectului de față se datorează elaborării și publicării unui studiu pe aceeași temă în primul meu an de doctorat, mai precis în toamna lui 2020. Din proprie experiență, am constatat că toamna este cel mai potrivit anotimp pentru scris și studiu. Probabil că mintea se adună mai ușor atât pe fondul atmosferei introspective pe care o presupune în general toamna, cât și în urma vacanțelor de vară, care le oferă autorilor inspirație și motivație. Pe atunci lucram la o altă teză despre istoria pelerinajelor în Europa creștină din perioada medievală. Traseul cercetării s-a schimbat radical când am primit invitația de a participa la un simpozion al doctoranzilor organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba-Iulia. La acel moment, citeam cu mare interes câteva studii ce tratau subiectul vindecărilor datorate sfinților doctori fără-de-arginți survenite în urma viselor avute de unii pelerini bolnavi. În același timp, observasem că toate acele minuni recurente reprezentau un adevărat fenomen în Antichitatea târzie petrecut în mai multe biserici răsăritene închinată unor sfinți martiri. În cele din urmă, am răspuns afirmativ invitației. Țin să menționez că participarea în calitate de doctorand la simpozionul respectiv era condiționată de elaborarea unui articol academic în aproximativ două luni pe tema tezei inițiale la care lucram.

Totuși, interesul pentru lecturarea studiilor despre vindecările onirice din spațiul bizantin exista în continuare. Întocmirea unor schițe

¹ Subcapitolul de față este singurul din carte în care autorul vorbește la persoana I sg. De obicei, în cercetări și studii academice este indicat a se folosi persoana I pl. sau a III-a sg. Opțiunea autorului de a vorbi în această parte la persoana I sg. se datorează experiențelor personale ce l-au făcut să alcătuiască acest volum.

de lectură din interes personal s-a transformat în dorința neașteptată de a susține în cadrul simpozionului un articol academic pe tema subiectului cercetat în ultimele luni. Studiul despre vindecările onirice nu ținea de teza inițială la care lucram pe atunci. Singurul numitor comun între subiectul susținerii și teza inițială era acela că tămăduirile prin vis se petreceau de multe ori în cadrul unui pelerinaj. Am mizat pe acest aspect comun pentru a putea susține tema față de care simțeam o atracție deosebită și care aprindea în sufletul meu râvnă pentru studiu și întocmirea unei cercetări în domeniu.

După susținerea și publicarea studiului amintit mai sus², atât profesorii Facultății din Alba-Iulia, cât și doctoranzii participanți la simpozion s-au arătat deosebit de interesați de subiect, considerând că tema abordată este inedită pentru literatura istorico-teologică românească. Totodată, am primit destule încurajări pentru a-mi extinde cercetarea pe acest subiect. Câteva luni mai târziu, comitetul simpozionului mi-a solicitat suplimentar traducerea în limba engleză a articolului publicat inițial cu scopul unei noi publicări într-un jurnal internațional³. Toate aceste feedback-uri pozitive și încurajări de a merge mai departe cu această temă, m-au făcut să optez pentru schimbarea tezei inițiale. Încurajarea a venit totodată și din partea profesorului meu coordonator, pr. prof. Emanoil Băbuș, care s-a arătat de asemenea interesat de subiect. Tema noii teze stârnea deci un interes deosebit din partea multor oameni. Un asemenea fapt m-a determinat să scriu o lucrare menită să atragă mai mulți cititori decât ar fi putut face o teză despre pelerinajele medievale.

Totodată, volumul de față s-a născut din dorința de a alcătui o istorie a miracolelor survenite în urma vizitelor nocturne din partea sfinților martiri. M-au preocupat de mult timp minunile prin prisma sentimentului de venerație și stupoare pe care îl imprimă în sufletul unor oameni, schimbați complet după o astfel de experiență. În acest sens, a treia parte a cărții poate fi considerată dintr-un anumit punct de vedere o

² Autorul se referă la studiul Cezar-Ivan COLIȚĂ, „Visul taumaturgic în istoria Bisericii: o moștenire păgână sau o practică eminentemente creștină?”, în: Mihai HIMCINSCHI, Alexandru AGIGNOAEI (eds.), *Dirrecții și teme de cercetare în teologia contemporană*, vol. 1, Alba-Iulia, Ed. Reîntregirea, 2022, pp. 239–251.

³ A se vedea: Cezar-Ivan COLIȚĂ, „The Healing Dream in the Church History: a Pagan Heritage or a Solely Christian Practice?”, în: *International Journal of Orthodox Theology*, 13 (2022), 1, pp. 108–122.

antologie a experiențelor de apogeu emoțional (*peak experience*)⁴ în care agonia bolii se transformă în bucuria vindecării. Analizând elementul visului taumaturgic, vom observa că acesta funcționează ca o anticameră a metafizicului, unde bolnavii primesc vindecarea pe măsura credinței lor. Credința este adesea o condiție *sine qua non* ce precedă manifestarea unui miracol. Însuși Iisus a afirmat acest lucru: „toate sunt cu puțință celui ce crede” (*Marcu 9, 23*). Prin alcătuirea acestui volum am dorit să ofer o mărturie despre istoria unui raport de transcendență între sfinții lui Dumnezeu și oamenii încercați de necazul suferințelor trupești, considerate inițial incurabile.

Mărturisesc că nu am avut parte de prea multe experiențe onirice inedite în viața mea. Singurul vis interesant a fost acela în care am învățat să înot. Aveam șapte ani și pe atunci făceam cursuri de înot la bazinul școlii unde învățam. Într-o dimineață de ianuarie 2002, am visat mișcările care trebuiau făcute pentru a rămâne la suprafața apei. Tot în aceeași zi, când intrasem în bazin după terminarea orelor de curs, mi-am reamintit visul matinal. Deodată, m-am trezit că fac aceleași mișcări visate dimineața ca să pot pluti fără vestă sau colac gonflabil. În acest fel, am învățat să înot înainte de parcurgerea integrală a ședințelor de natație elementară. Când mă gândesc la momentul respectiv, retrăiesc și acum bucuria acelei reușite venite printr-o intuiție accesată în vis.

Interesul pentru lumea oniricului se mai leagă de unele povestiri interesante auzite de-a lungul timpului de la cunoscuți și rude de încredere cu privire la visele lor inedite. De pildă, bunica mea, care a fost căsătorită vreme de 33 de ani și văduvă timp de alți 32 de ani, avea uneori parte de vise în care se revedea cu bunicul meu. Era departe de a fi o

⁴ Experiențele de vârf reprezintă trăirea unor momente intense și pline de însemnătate. Ele sunt marcate în general de satisfacție profundă, plenitudine, bucurie și beatitudine. Adesea, ele sunt percepute ca experiențe spirituale și transcendente. A se vedea: Eltica de Jager Meezenbroek et alii, „Measuring Spirituality as a Universal Human Experience: a Review of Spirituality Questionnaires”, în: *Journal of Religion and Health*, 51 (2012), 2, pp. 336–354; Daniel GOLEMAN, *Inteligența emoțională*, trad. de Irina-Margareta Nistor, București, Ed. Curtea Veche, 2001, p. 119; Boris CYRULNIK, *Psihoterapia lui Dumnezeu: ce ne arată psihologia și neurologia despre efectul de reziliență al credinței*, trad. de Diana Coriciuc, București, Ed. Litera, 2018, pp. 11–19; Matthew McDONALD et alii, „The Nature of Peak Experience in Wilderness”, în: *The Humanistic Psychologist*, 307 (2009), pp. 370–385 (pp. 376, 383).

fire superstițioasă și nu credea defel în prevestiri. În general, întâlnirea neașteptată cu soțul ei în timp ce dormea era o pricină de bucurie. Au existat câteva momente când bunicul i se prezenta întristat, cerându-i în mod vag ajutor. În ziua când eu și familia mea organizam un parastas în amintirea lui, aproape de fiecare dată bunicul apărea fericit în visul din noaptea următoare, mulțumindu-i bunicii pentru slujba de pomenire, darurile și mâncarea împărțite la biserică. Întrevederea din vis cu bunicul s-a petrecut de câteva ori și în cazul mamei mele când trecea prin perioade dificile de viață. De fapt, aproape fiecare dintre noi a auzit despre vise realiste în care o rudă îndoliată s-a întâlnit cu o persoană dragă care a murit. Timp de câțiva ani la rând, după trecerea bunicii în eternitate, sora sa o visa regulat, spunându-mi că bunica îi apărea aproape de fiecare dată cu chipul pe care îl avea în tinerețe. Și în aceste cazuri, interacțiunea din vis părea să joace un rol de consolare în zilele când sora ei se confrunta cu clipe de singurătate. O altă soră de-a bunicii, care a murit de pneumonie în 1951, o striga în somn în ultimele zile de viață pe mama ei decedată, insistând să nu plece și să o mai aștepte puțin. Lucrul acesta s-a întâmplat de mai multe ori spre mirarea asistentelor din salonul de spital, unde fusese internată. A murit la scurt timp după ultimul strigăt. Și mai interesant, la șase luni după decesul bunicii, părinții mei s-au trezit acasă cu o vizită neașteptată din partea unei cunoștințe care le-a spus că aflase despre plecarea bunicii în urma unui vis matinal. În fine, acestea sunt numai câteva relatări despre care am ales să vorbesc. Se pare că aproape toate rudele din partea bunicii, originare din zona Moldovei, sunt predispuse la interacțiuni prin vis cu persoanele apropiate care au murit. Am auzit din partea lor multe relatări similare ca cele descrise mai sus, dintre care unele demne de crezare și altele discutabile. Să fie oare un fenomen pur psihologic cauzat de durerea pierderii și de religiozitatea acestor oameni? Destul de probabil, căci credințele populare românești sunt profund impregnate de vise premonitorii, superstiții și vizite somniale din partea răposaților⁵. Cu toate acestea, am avut mereu în vedere posibilitatea unei interacțiuni reale atunci când povestirile erau coerente și plauzibile.

⁵ A se vedea în acest sens: Matei CAZACU, *Minuni, vedenii și vise premonitorii în trecutul românesc*, București, Ed. Sigma, 2003.

În alte cazuri, relatările din partea unor apropiați de încredere se refereau la experiențele lor extracorporale în care s-au visat că au murit. Din cele auzite, visele acestea despre ieșirea sufletului din trup erau similare cu experiențele supranaturale ale unor muribunzi avute în ultimele clipe de viață. Acești oameni mi-au spus că s-au visat având un trup imponderabil, un sentiment profund de libertate și fericire, că sufletul lor se dilata constant pe măsură ce se înălța la cer, iar orice grijă, durere și întristare încetase odată cu ieșirea sufletului. Trezirea lor din somn a fost percepută drept o recăpătare treptată a propriei greutate corporale, în timp ce o stare de pace și împlinire s-a prelungit timp de câteva ore de la momentul deșteptării. Interesant este că acești oameni mi-au mai spus că moartea din vis s-a produs ca urmare a unui sacrificiu personal de a salva o persoană dragă aflată în primejdie. Unul dintre ei mi-a relatat că sentimentul de pace venea în urma împlinirii unui precept evanghelic: „Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să și-l pună pentru prietenii săi” (*Ioan 15, 13*). Consider că aceste vise inedite sunt doar simple reflexe ale sufletului ce simulează moartea sau ieșirea din corp. Probabil că psihicul organizează cu încuviințarea duhului un scenariu de acest fel pentru ca cel în cauză să fie pregătit de moarte în orice situație. Cred că același reflex metafizic s-ar petrece și în stare lucidă în cazul unui biet om supus unei execuții simulate (*mock execution*). Pus la zid, legat la ochi și auzind împușcăturile plutonului de execuție, care trage de fapt cu gloanțe oarbe, acesta ar putea să aibă parte de o experiență extracorporală până când urmează să constate că este viu și nevătămat. Este doar o presupunere. Ar fi de preferat să nu aflăm niciodată un răspuns privitor la acest lucru de vreme ce execuțiile simulate sunt forme de tortură psihică ce le pot conduce pe victime până la pierderea facultăților mintale.

Alte relatări despre vise inedite au provenit de la diverse cunoștințe sau simpli interlocutori care au fost noaptea atacați în vis de diavol. În schimb, alte vise priveau interacțiuni cu mesageri divini cu scopul de a-i îndemna să nu facă o alegere greșită. Când m-am gândit la toate povestirile de mai sus, mi-a venit în minte un cuvânt de-al Stareșului Tadei de la Vitovnița (1914–2003), unul dintre cei mai mari duhovnici ai Serbiei din veacul al XX-lea:

„Noaptea, sufletul vine în legătură cu lumea înțelegătoare (rațională). Și în starea de vis intră în părtășie cu duhurile celor vii, morți și căzuți. Când se arată sufletul care luminează, sufletul cel evlavios, atunci diavolul năvălește asupra lui să-l înăbușe, căci s-a ivit un *răzvrătit* în împărăția lui”⁶.

Să revenim la subiectul cărții de față. Într-o oarecare măsură, tema lucrării s-a inspirat din mai multe surse. Una a fost cartea lui Marc Bloch, *Regii taumaturgi* (1924). Alta, filmul *Inception* (2010). O influență considerabilă a avut-o și monografia savantului român Ion Biberi, *Visul și structurile subconștientului* (1970). Aceștia sunt principalii vectori care au născut curiozitatea pentru o asemenea temă. De la Marc Bloch s-a născut ideea alcătuirii unei istorii critice a tămăduirilor miraculoase, în timp ce pelicula regizată de Christopher Nolan mi-a stârnit interesul pentru fațetele complexe ale visului. Cartea lui Ion Biberi m-a ajutat să golesc visele firești de multe mistificări ce încă predomină în mentalitatea lumii actuale.

Totodată, am considerat că o teză de doctorat în domeniul teologic pe tema visului reprezintă o provocare interesantă întrucât încrederea în vise este considerată un gest periculos de literatura filocalică. O explicație generală ar fi aceea că diavolul se folosește de imaginație și memorie pentru a-i arunca pe oameni în mândrie, înșelare și alte păcate. Cu toate acestea, mi-am pus sincer problema de ce visul trebuie privit cu atât de multă îndoială de vreme ce era totodată mediul prin care sfinții doctori fără-de-arginți obișnuiau să facă numeroase miracole. Prin urmare, am pornit la drum cu entuziasm în speranța de a oferi un răspuns tuturor acestor căutări și reflecții personale.

Actualitatea și importanța temei

Subiectul cercetării de față atinge multe aspecte privitoare la partea subconștientă a oamenilor. Această parte abisală a sufletului nu este pe deplin explorată, stârnind automat interes pentru partea necunoscută din noi. De altfel, subiectul viselor i-a interesat pe oamenii din toate

⁶ STAREȚUL TADEI, *Cum îți sunt gândurile, așa îți este și viața*, trad. de Valentin-Petre Lică, București, Ed. Predania, 2010, p. 145.

timpurile. De pildă, manifestăm fascinație pentru lumea visului încă din primii ani ai copilăriei. Unele vise ne liniștesc, altele ne încântă sau ne extaziază. Pe de altă parte, există vise banale, absurde sau înfricoșătoare. În rândul credințelor populare, visul este asociat adeseori cu premoniția sau superstiția. Alteori, visul este privit ca un plan intermediar aflat între lumea duhovnicească și cea materială. În plus, există astăzi o fascinație crescândă pentru visul lucid⁷, care prezintă deopotrivă beneficii și riscuri pentru sănătate⁸. Visul lucid este de asemenea tratat de multe discipline academice (psihologie, neuroștiințe, antropologie etc.), subiectul fiind prezent chiar și în creațiile cinematografice de succes⁹.

În unele cazuri, visul a reprezentat mediul propice pentru marile descoperiri științifice. Printre acestea se numără alcătuirea tabelului periodic de Dmitri Mendeleev în urma unui vis matinal din 17 februarie 1869. Cu toate acestea, visul lui Mendeleev nu reprezintă un moment

⁷ Această categorie aparte reprezintă un vis în care persoana respectivă este conștientă că visează, reușind totodată să controleze cadrul oniric în care se află. Cf. Stephen LABERGE, *Lucid Dream: the Power of Being Awake in Your Dreams*, New York, Ballantine Books, 1985, pp. 1–21. S-a descoperit că această formă de visare se datorează activității crescute a lobului frontal (cu rol în generarea proceselor cognitive complexe). Michelle NEIDER et alii, „Lucid Dreaming and Ventromedial versus Dorsolateral Prefrontal Task Performance”, în: *Consciousness and Cognition*, 20 (2010), 2, pp. 234–244. În general, visul lucid debutează în cadrul unui vis inițiat. În visul inițiat, visătorul nu este deocamdată conștient că visează. Pe parcurs, urmează să devină conștient că ceea ce i se întâmplă este doar un vis. Odată ce își dă seama de acest lucru, cel care doarme ajunge să controleze acțiunile din visul respectiv. Rareori, există cazuri când visul lucid poate fi inițiat din starea de veghe fie accidental, fie prin autosugestie. Tsuneo WATANABE, „Lucid Dreaming: Its Experimental Proof and Psychological Conditions”, în: *Journal of International Society of Life Information Science*, 21 (2003), 1, pp. 159–162. Se pare că 55% dintre adulți au experimentat cel puțin o dată în viață un vis lucid, în timp ce 23% dintre oameni obișnuiesc să aibă un astfel de vis o dată pe lună. Aproximativ 18% dintre visătorii lucizi au capacitatea de a-și controla visele, în timp ce restul sunt numai conștienți că visează. Cf. Denholm J. ASPY, „Findings From the International Lucid Dream Induction Study”, în: *Frontiers in Psychology*, 11 (2020), 1746, pp. 1–12.

⁸ În sensul că visele lucide pot ajuta în anumite privințe, dar în egală măsură că pot conduce la probleme de sănătate pe termen lung similare cu afecțiunile provocate de tulburările de somn. A se vedea dezbateri pe această temă în: Vadim S. ROTENBERG, „Lucid Dreams: Their Advantage and Disadvantage in the Frame of Search Activity Concept”, în: *Frontiers in Psychology*, 6 (2015), 1163, pp. 1–6; Nirit SOFFER-DUDEK, „Are Lucid Dreams Good for Us? Are We Asking the Right Question? A Call for Caution in Lucid Dream Research”, în: *Frontiers in Neuroscience*, 13 (2019), 1423, pp. 1–7.

⁹ Așa cum este cazul peliculei *Inception* (2010), cu opt nominalizări și patru premii la Oscar.

de inspirație divină, ci doar un proces psihic mai complex petrecut în timpul somnului. Este totuși dificil să distingem visele aparent revelate sau prevestitoare de cele autentice. Așa cum afirmă Jacques le Goff, în cea mai mare parte a lor, visele se împart în *premonitorii și fiziologice*¹⁰. De altfel, o bună parte a lucrării se va concentra pe contrastul dintre visele obișnuite și cele duhovnicești. Un asemenea demers este necesar întrucât o categorie însemnată din populația lumii este confuză când vine vorba de interpretarea propriilor vise din pricină că nu are la dispoziție un criteriu de distingere între visele obișnuite și cele suprafirești.

Tipologia visului revelat apare totodată și în Sfânta Scriptură. În rândurile următoare, vom extrage numai cele mai importante întâmplări asociate cu epifania onirică sau premoniția de inspirație divină. Astfel, Iacob are parte de o viziune în care îngerii lui Dumnezeu urcă și coboară o scară aflată între cer și pământ (*Facere* 28, 10-22). Iosif, fiul lui Iacob, este un ilustru tâlcuitor de vise. Pe baza interpretării corecte a viselor lui Faraon, el reușește să salveze Egiptul de la o lungă perioadă de foamete (*Facere* 41). Regele Solomon primește înțelepciune în urma unei întrevederi onirice cu Dumnezeu petrecută noaptea la Ghibeon (*3 Regi* 3). Profetul Daniel are parte de un vis în care i se prorocește despre împărăția vremelnică a celor patru regi, identificați cu patru fiare, și despre împărăția veșnică a Fiului Omului (*Daniel* 7). În Noul Testament, Iosif este înștiințat să nu o părăsească pe Maica Domnului deoarece pruncul din pântecul ei este de la Duhul Sfânt (*Matei* 1, 20). Magii sunt înștiințați în vis de un înger pentru a nu se mai întoarce la Irod cu vestea că L-au întâlnit pe pruncul Iisus (*Matei* 2, 12) și tot Iosif este avertizat de un înger să fugă împreună cu Iisus și mama Sa în Egipt, rămânând acolo până la moartea lui Irod (*Matei* 2, 13-14). Soția lui Pilat, cunoscută în tradiția creștină sub numele de Claudia Procula, își înștiințează soțul ca nimic rău să nu-i facă Mântuitorului deoarece

¹⁰ Jacques LE GOFF, *Imaginarul medieval: eseuri*, trad. de Marina Rădulescu, București, Ed. Meridiane, 1991, pp. 358-360; Sorin MITU, „Pentru o istorie a viselor românești: probleme ale cercetării, surse și tipologie”, în: *Analele Banatului*, 21 (2013), pp. 431-436 (p. 433). Le Goff preia aceste categorii onirice de la Macrobius (sec. V d.Hr.), care a scris un tratat despre vise pentru cititorii păgâni din Antichitatea târzie. A se vedea: MACROBIUS, *Commentary on the Dream of Scipio*, transl. by William Harris Stahl, New York, Columbia University Press, 1990, pp. 89-90.

Cuprins

Cuvânt introductiv / 7

Reflecții asupra lucrării / 9

Introducere / 13

Motivația personală privind alegerea temei / 13

Actualitatea și importanța temei / 18

Stadiul cercetărilor / 25

Obiectivele cercetării / 31

Obiective principale / 31

Obiective secundare / 33

Metoda și traseul cercetării / 36

PARTEA I: Somnul și visele / 39

I. Neuropsihologia somnului / 39

Somnul și stadiile acestuia / 39

Rolul funcțional al somnului REM și NREM / 47

Importanța somnului pentru sănătatea organismului / 49

II. Despre insomnii: abordări medicale, psihologice și duhovnicești / 60

Metode pentru a scăpa de insomnie fără medicație sau suplimente / 60

O igienă prea riguroasă a somnului poate duce la insomnie / 69

Mijloace de combatere a dificultății de adormire / 72

Medicamente utilizate pentru tratarea insomniei:

beneficii și riscuri / 80

Sfaturi și mijloace duhovnicești pentru un somn odihnitor / 90

III. Neuropsihologia viselor / 96	
Aspecte și caracteristici generale despre vise / 96	
Despre hipnagogie și visare / 104	
Despre rolul emoțiilor și al schemelor mintale în formarea viselor / 108	
Teorii neuropsihologice despre generarea și funcția viselor / 115	
Teorii psihanalitice despre vise / 121	
IV. Varietăți onirice / 128	
Scurtă introducere / 128	
IV.1. Vise de natură psihofiziologică / 128	
Vise obișnuite: aspecte și tipologii generale / 128	
Coșmaruri obișnuite și recurente, terori nocturne, somnambulism / 130	
Vise plăcute, ludice și erotice / 134	
Vise lucide / 139	
Vise de trezire falsă / 142	
Vise asociate cu paralizia nocturnă / 143	
Vise prognostic / 144	
Vise de regresie / 145	
Vise de transformare / 146	
Vise paralele / 146	
Vise cu rol în rezolvarea problemelor / 147	
IV.2. Vise de graniță / 150	
Vise cu organizare onirică preexistentă / 150	
IV.3. Vise extrasenzoriale / 155	
Introducere / 155	
Vis și telepatie / 159	
Vise premonitorii / 168	
Încrederea în vise și oniropologia patristică / 170	
<i>Oniropologia creștină în secolele II-III / 171</i>	
<i>În secolul al IV-lea / 172</i>	
<i>În secolul al V-lea / 176</i>	
<i>Oniropologia lui Sinesius din Cyrene / 179</i>	
<i>În secolul al VII-lea / 181</i>	
<i>Disciplinarea imaginației prin rugăciune. Vise duhovnicești în „Pelerinul rus” / 185</i>	

Vise transcendente /	187
Întrevederile onirice cu sufletele decedaților /	193
Întrevederi onirice cu cei decedați în Pelerinul rus /	198
Vise de auto-contemplare a propriei minți /	200
Vise extracorporale și experiențe la limita morții /	203
<i>Aspecte introductive /</i>	203
<i>Experiențe mistice în timpul morții clinice /</i>	205
<i>Despre visele extracorporale /</i>	213
<i>Perspective despre visele extracorporale și cazurile de NDE /</i>	217
PARTEA A II-A: Visarea taumaturgică în istorie /	227
V. Vise tămăduitoare în politeismul greco-roman și creștinism /	227
Scurtă introducere /	227
Incubația în politeismul greco-roman /	228
Incubația în istoria Bisericii /	237
Diferențe ritualice dintre incubația păgână și cea creștină /	240
Vise tămăduitoare în creștinismul medieval apusean /	244
<i>Miracole și vindecări onirice atribuite lui Thomas Becket /</i>	<i>245</i>
<i>Vise tămăduitoare incluse în anumite dosare de canonizare</i>	
<i>(sec. XII-XIII) /</i>	<i>245</i>
Incubația creștină în vremurile actuale /	247
<i>Europa occidentală /</i>	<i>247</i>
<i>Grecia insulară /</i>	<i>249</i>
<i>Grecia continentală /</i>	<i>252</i>
<i>Cipru /</i>	<i>254</i>
<i>Turcia (regiunea Bithynia) /</i>	<i>254</i>
<i>România /</i>	<i>255</i>
Remarci concludive despre incubația păgână și cea creștină /	147
VI. Vise revelate și protoincubații în creștinismul timpuriu	
(secolele I-IV d.Hr.) /	261
Contextul dezvoltării incubației păgâne în Antichitatea târzie /	261

În căutarea influențelor biblice ale incubației creștine / 266
Vise premonitorii și protoincubații în creștinismul
secolelor III-IV d.Hr. / 290
Remarci concludive despre evoluția lentă a incubației creștine / 304

**PARTEA A III-A: Vise tămăduitoare
în creștinismul bizantin (sec. V-X) / 307**

**VII. Vise tămăduitoare în biserica *Sf. Mc. Cosma și Damian*
din Constantinopol / 307**

Repere hagiografice despre Sf. Mc. Cosma și Damian / 307
Scurt istoric despre biserica *Sf. Mc. Cosma și Damian*
din Constantinopol / 309
Alte biserici ale Sf. Mc. Cosma și Damian asociate
cu practicarea somnului ritualic / 310
Somnul ritualic din Kosmidion și colecția de minuni
a Sf. Mc. Cosma și Damian / 313
Vise tămăduitoare în biserica *Sf. Mc. Cosma și Damian* / 317
Remarci concludive despre visele tămăduitoare
ale Sf. Mc. Cosma și Damian / 336

**VIII. Vise tămăduitoare în biserica *Sf. Mc. Chir și Ioan*
din Menouthis (Abukir) / 340**

Repere hagiografice despre Sf. Mc. Chir și Ioan / 340
Cultul postum al celor doi sfinți martiri în biserica
din Menouthis (Abukir) / 342
Colecția hagiografică a minunilor Sf. Mc. Chir și Ioan / 347
Versiunile vechi și actuale ale sursei hagiografice / 350
Ritualul incubației creștine practicat în biserica
Sf. Mc. Chir și Ioan din Menouthis / 351
Vise tămăduitoare datorate Sf. Mc. Chir și Ioan / 360
Remarci concludive despre minunile Sf. Mc. Chir și Ioan / 382

IX. Vise tămăduitoare datorate Sf. Mc. Artemie

din Constantinopol / 387

Repere hagiografice și cultul postum al Sf. Mc. Artemie / 387

Moaștele Sf. Mc. Artemie și ritualul incubației creștine / 393

Vise tămăduitoare datorate Sf. Mc. Artemie și Fevronia / 399

Remarci concludive despre tămăduirile onirice

ale Sf. Mc. Artemie și Fevronia / 415

X. Vise tămăduitoare în biserica Sf. Mc. Tecla din Seleucia / 418

Repere hagiografice ale Sf. Mc. Tecla / 418

Cultul postum al protomartirei și biserica Sf. Tecla

din Seleucia / 420

Documentul hagiografic al minunilor Sf. Mc. Tecla / 423

Ritualul incubației creștine practicat în biserica Sf. Mc. Tecla / 424

Intervenții onirice și vise tămăduitoare datorate Sf. Mc. Tecla / 428

Remarci concludive / 434

XI. Vise tămăduitoare în biserica Sf. Mc. Dimitrie

din Tesalonic / 436

Introducere / 436

Repere hagiografice și începutul primelor vindecări miraculoase / 437

Vindecările onirice ale Sf. Mc. Dimitrie (secolele V-VII) / 442

Vise tămăduitoare ale Sf. Mc. Dimitrie din secolul al X-lea / 450

Intervenții onirice ale Sf. Mc. Dimitrie / 454

Remarci concludive despre tămăduirile onirice

ale Sf. Mc. Dimitrie / 456

XII. Vise tămăduitoare și intervenții onirice datorate

Sf. Arhanghel Mihail / 458

Introducere / 458

Vindecarea de la Colose / 458

Visul împăratului Constantin și vindecările onirice

de la Sosthenion / 461

Angelofania onirică de la Monte Gargano / 462

Cuprins

Angelofaniile onirice de la Mont Saint-Michel / 465
Remarci concluzive: de la cultul iatric la cel militar
al Sf. Arh. Mihail / 467

XIII. Vise tămăduitoare și alți sfinți taumaturgi / 470

Sf. Mc. Terapont din Constantinopol / 470
Sf. Mc. Dometie Persul din Cyr / 473
Sf. Proroc Isaia din Constantinopol / 475
Sf. Mc. Ștefan din Uzalis / 478
Remarci concluzive / 479

Concluzii finale / 480

Despre somn / 480
Despre vise / 483
Despre visarea taumaturgică în creștinismul bizantin / 493

Bibliografie / 501